INTERNATIONAL

2nd ADANA

SCIENTIFIC RESEARCH CONGRES

April 11-13, 2025 **Adana/TÜRKİYE**

PROCEEDINGS BOOK



EDITOR

Assoc. Prof. Ergün KARA

ISBN: 978-625-6997-70-7

INTERNATIONAL 2nd ADANA SCIENTIFIC RESEARCH CONGRESS

April 11-13, 2025 Adana/TÜRKİYE

www.ubsder.org

PROCEEDINGS BOOK

EDITOR IN CHIEF

Assoc. Prof. Ergün KARA

ISBN: 978-625-6997-70-7

by

ACADEMIC SHARING PLATFORM PUBLISHING HOUSE®

All rights of this book Academic Sharing Platform Publishing House

Authors are responsible both ethically and jurisdically

APP Publications – 2025©

Issued: 28.06.2025

CONGRESS ID

CONGRESS TITLE

INTERNATIONAL 2nd ADANA SCIENTIFIC RESEARCH CONGRESS

DATE and PLACE

April 11-13, 2025 Adana/TÜRKİYE

ORGANIZATION

UBS-Institute of International Scientific Research and Strategy Development Association, Akademik Paylaşım Platformu Eğitim Ltd.Şti.,Ankara,Türkiye

CONGRESS CHAIRS

Assoc. Prof. Ergün KARA

EDITOR IN CHIEF

Assoc. Prof. Ergün KARA

CONGRESS ORGANIZERS

Uluslararası Bilimsel Araştırma ve Strateji Geliştirme Derneği
Usbilim Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi

PARTICIPANT COUNTRIES (10):

Azerbaijan, Spain, UK, Japan, Canada, Brazil, Australia, Nigeria, Romania, Türkiye

NUMBER OF PARTICIPANTS (35):

(Türkiye- 13, Other Countries- 22)

NUMBER OF ACCEPTED PAPERS (30):

(Türkiye- 13, Other Countries- 17)

PRESENTATION

Oral presentation

EVALUATION PROCESS

All applications have undergone a double-blind peer review process

www.ubsder.org

ISBN: 978-625-6997-70-7

ORGANIZING COMMITTEE

Prof. Dr. Mehmet Salih SAYAR
Dicle University, Türkiye

Assoc. Prof. Fahri ÖZSUNGUR
Mersin Üniversitesi,Türkiye

Assoc. Prof. Münevver BAYAR
Türkiye

Assoc. Prof. Muhammad Zia-ur-Rehman
Universiti Malaya, Malaysia & NDU, Pakistan

Assist. Prof. Gönül GÜL
Çankırı Karatekin Üniversitesi, Türkiye

Assist. Prof. Ananda MAJUMDAR
North Central Theological Seminary, Minneapolis, USA

Dr. Nadire KANTARCIOĞLU
UBSDER Türkiye

Dr. Zeynep YILMAZ ŞİMŞEK
Bingöl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi

Dr. Keshab Chandra MANDAL
Kolkata, India

INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH AND STRATEGY DEVELOPMENT ASSOCIATION
UBS
www.ubsder.org

ORGANIZING COMMITTEE

Prof. Dr. Almaz Ülvi BİNNATOVA, Azərbaycan Milli Elimlər Akademiyası
Prof. Dr. Arzu KARACA, Munzur üniversitesi
Prof. Dr. Gülzar İBRAHİMOVA, Bakü, Azerbaycan
Prof. Dr. Gülizar Sümer ÇAKIR, İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Naci ŞAHİN, Yozgat Bozok Üniversitesi
Prof. Dr. Ainur NOGAYEVA, L.N.Gumilev Avrasya Milli Üniversitesi (Kazakistan)-Erzincan Binali Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Selçuk BALI, Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Sinem SOMUNOĞLU İKİNCİ Bursa Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Anderi JEAN, Gas Petrolium University of Romania
Prof. Dr. Mahire HÜSEYNOVA - Azerbaijan State Pedagogy University
Prof. Dr. Basim ALHADİDİ, Albalqa Applied University, Jordan
Prof. Dr. Ashraf M. A. AHMAD, Princess Sumya University for Technology, Amman,Jordan
Prof. Dr. Raymond KOSALA, The Loseph Wibowo Center for Advanced Learning, Jakarta, Indonesia
Prof. Dr. Yaşar Hamza OCAK, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
Prof. Dr. Wen-Lin YANG, Dean, National University of Tainan, Taiwan
Prof. Dr. Müjdat AVCI, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
Assoc. Prof. Canan CEYLAN, İstanbul Nişantaşı Üniversitesi
Assoc. Prof. Ülhak ÇİMEN Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi
Assoc. Prof. Aytekin ZEYNALOVA, Bakü Devlet Üniversitesi
Assoc. Prof. Fahri ÖZSUNGUR, Mersin üniversitesi
Assoc. Prof. Gönül SAMEDOVA - Azerbaijan State Pedagogy University
Assoc. Prof. Ruslan ABDULLAYEV - Azerbaijan National Academy of Sciences
Assoc. Prof. Ergün AKTÜRK, Atatürk Universitesi
Assoc. Prof. Mevlut ALBAYRAK, Atatürk University
Assoc. Prof. Nermin DEMİRKOL, Kocaeli Üniversitesi
Assoc. Prof. Nuran VARIŞLI, Sosyal Güvenlik Kurumu, Türkiye
Assoc. Prof. Münevver BAYAR, Sosyal Güvenlik Kurumu, Türkiye
Assoc. Prof. Fatma KÖPRÜLÜ, Yakın Doğu Üniversitesi, Kıbrıs
Assoc. Prof. Melda Medine SUNAY, Bursa Teknik Üniversitesi
Assoc. Prof. Mesut BULUT Atatürk Üniversitesi
Assoc. Prof. Abdulkadir KIRBAŞ Atatürk Üniversitesi

SCIENTIFIC BOARD MEMBERS

Assist. Prof. Ananda MAJUMDAR, North Central Theological Seminary, Minneapolis, USA
Dr. Usman Ghani, PhD - Institute of Management Sciences Peshawar, Pakistan
Dr. Katarzyna Czech, PhD - Warsaw University of Life Sciences, Poland
Dr. Yuriy Danko, PhD - Sumy National Agrarian University, Ukraine
Dr. Olena Melnyk, PhD - Sumy National Agrarian University, Ukraine
Dr. Michal Wojtaszek, PhD- Warsaw University of Life Sciences, Poland
Dr. Maral Jamalova, PhD - Szent İstvan University, Hungary
Dr. Nicholas Imbeah, PhD - Takoradi Technical University , Ghana
Dr. Harshavardhan Reddy Kummitha, PhD - Budapest Business School, Hungary
Dr Şule Batbaylı, Independent researcher, Türkiye
Dr.MUHAMMAD FAISAL, Allama Iqbal Open University,Ministry of Human Rights Commission, Pakistan
Dr. Keshab Chandra MANDAL, Kolkata, India
Dr. Chems Eddine BOUKHEDIMI, University of Tizi Ouzou, Department of commerce. Marketing Management. Algeria
Dr. Subhashish DEY, Civil Engineering Department, Gudlavalleru Engineering College, Gudlavalleru, Andhra Pradesh, India

INTERNATIONAL BUSINESS RESEARCH AND STRATEGY DEVELOPMENT ASSOCIATION
www.ubsder.org

UBSDER

Çankaya - Ankara

06-139-180

Konu: Kongre Düzenleme Kurulu 05.10.2024

Sayı:2024/011

İLGİLİ KURUMA

İçişleri Bakanlığı tarafından tahsis edilen 06-139-180 tescil kodu ile Tüzel kişiliğe sahip olan Uluslararası Bilimsel Araştırma ve Strateji Geliştirme Derneği, 5253 sayılı kanuna uygun olarak "Bilimsel Araştırmalar ve Akademik Çalışmalar" alanında ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyetlerini yürütmektedir.

Kurumumuzun Yönetim Kurulu tarafından, 05.10.2024 tarihinde saat 14:00'da "Bilimsel Çalışmalarda Strateji Geliştirme" görüşmeleri ile "Bilimsel Kongreler Düzenlenmesi" gündemleri ile toplanmış ve alınan 9 nolu karara istinaden aşağıda detayları yazılı olan bilimsel etkinliğin düzenlenmesine ve etkinliğe ilişkin akademisyenlerin resmi olarak görevlendirilmesine oy birliği ile karar verilmiştir.

Bilgi ve gereğini arz ederim.

Dr. Nadire KANTARCIOĞLU

UBSDER Başkanı

Etkinlik Adı : **ULUSLARARASI 2.ADANA BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR KONGRESİ**

Etkinlik Tarihi: **11-13 Nisan 2025 Adana/TÜRKİYE**

INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH AND STRATEGY DEVELOPMENT ASSOCIATION
ÜBS
www.ubsder.org

KONGRE BAŞKANI

Assoc. Prof. Ergün KARA

Düzenleme Kurulu Üyeleri

Prof. Dr. Mehmet Salih SAYAR

Dicle University, Türkiye

Assoc. Prof. Fahri ÖZSUNGUR

Mersin Üniversitesi,Türkiye

Assoc. Prof. Münevver BAYAR

Türkiye

Assoc. Prof. Muhammad Zia-ur-Rehman

Universiti Malaya, Malaysia & NDU, Pakistan

Assist. Prof. Gönül GÜL

Çankırı Karatekin Üniversitesi, Türkiye

Assist. Prof. Ananda MAJUMDAR

North Central Theological Seminary, Minneapolis, USA

Dr. Nadire KANTARCIOĞLU

UBSDER Türkiye

Dr. Zeynep YILMAZ ŞİMŞEK

Bingöl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi

Dr. Keshab Chandra MANDAL

Kolkata, India

INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH AND STRATEGY DEVELOPMENT ASSOCIATION
ÜBS
www.ubsder.org

Uluslararası Bilimsel Araştırma ve Strateji Geliştirme Derneği

ULUSLARARASI 2.ADANA BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR KONGRESİ
11-13 Nisan 2025 Adana/TÜRKİYE

Sayı:2025/127

İlgili Makama:

Uluslararası Bilimsel Araştırma ve Strateji Geliştirme Derneği (UBSDER) tarafından organize edilen "**ULUSLARARASI 2. ADANA BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR KONGRESİ**" 11-13 Nisan 2025 tarihinde Adana'da 10 farklı ülkeden(Türkiye'den 13, yurt dışından 17 bildiri sunuldu ve Türkiye'den 13 katılımcı, Yurt dışından 22 katılımcı) olmak üzere toplam 30 adet sunum yapılarak, iki gün çevrimiçi olarak düzenlenmiştir.

Kongremiz, 16 Ocak 2020'de Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliğine getirilen "Tebliğlerin sunulduğu yurt içinde veya yurt dışındaki etkinliğin uluslararası olarak nitelendirilebilmesi için Türkiye dışından en az beş farklı ülkeden sözlü tebliğ sunan konuşmacının katılım sağlaması ve tebliğlerin yarıdan fazlasının Türkiye dışından katılımcılar tarafından sunulması esastır." Değişikliğine uygun olarak düzenlenmiştir.

Bilgilerinize Arz Ederim

10.06.2025



Dr. Nadire KANTARCIOĞLU

UBSDER Başkanı

DERNEK İLETİŞİM BİLGİLERİ:
TURGUT ÖZAL MAH. AKKENT 6 TWINS TRADE CENTER ANKARA
TEL: 0 312 566 00 20 FAKS: 0 312 566 0021
Web : www.ubsder.org.tr ubsder@ubsder.org.tr

INTERNATIONAL 2nd ADANA SCIENTIFIC RESEARCH CONGRESS

11-13 April 2025, ADANA

CONGRESS PROGRAM

Metting Link:
https://us06web.zoom.us/j/4603636838?pwd=Gx9rIRf5cUTPsZZ4pilDYkYWaaEAc6.1&omn=86023981094
Meeting ID: 460 363 6838
Passcode: 121314

PARTICIPANT COUNTRIES (10):
Azerbaijan, Spain, UK, Japan, Canada, Brazil, Australia, Nigeria, Romania,Türkiye

ÖNEMLİ, DİKKATLE OKUYUNUZ LÜTFEN / IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

Önemli, Dikkatle Okuyunuz Lütfen

- ✓ Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildiriler için online (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
- ✓ Online sunum yapabilmek için **https://zoom.us/join** sitesi üzerinden giriş yaparak "Meeting ID or Personal Link Name" yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
- ✓ Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
- ✓ Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
- ✓ Uygulama tablet, telefon ve PC'lerde çalışıyor.
- ✓ Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden 15 dk öncesinde oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
- ✓ Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
- ✓ Moderatör – oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.

Dikkat Edilmesi Gerekenler- TEKNİK BİLGİLER

- ✓ Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
- ✓ Zoom'da ekran paylaşma özelliğine kullanabilmelisiniz.
- ✓ Kabul edilen bildiri sahiplerinin mail adreslerine Zoom uygulamasında oluşturduğumuz oturuma ait ID numarası gönderilecektir.
- ✓ **Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir**
- ✓ Kongre programında yer ve saat değişikliği gibi talepler dikkate alınmayacaktır

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- ✓ To be able to attend a meeting online, login via **https://zoom.us/join** site, enter ID "Meeting ID or Personal Link Name" and solidify the session.
- ✓ The Zoom application is free and no need to create an account.
- ✓ The Zoom application can be used without registration.
- ✓ The application works on tablets, phones and PCs.
- ✓ The participant must be connected to the session 15 minutes before the presentation time.
- ✓ All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- ✓ Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

Points to Take into Consideration - TECHNICAL INFORMATION

- ✓ Make sure your computer has a microphone and is working.
- ✓ You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- ✓ **Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.**
- ✓ Requests such as change of place and time will not be taken into consideration in the congress program.

Before you login to Zoom please indicate your name_surname and HALL number,
exp. Hall-1, Hakan ÖZTÜRK



Meeting ID: **460 363 6838**
Passcode: **121314**

Opening Ceremony

Online

Date: April 13, 2025
Time: 19:00

Speeches:

Assoc. Prof. Ergün KARA
Osmaniye Korkut Ata University

INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH AND STRATEGY DEVELOPMENT ASSOCIATION
UBS
www.ubsder.org

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- *To be able to make a meeting online, login via https://zoom.us/join site, enter ID instead of "Meeting ID or Personal Link Name" and solidify the session.*
- *The Zoom application is free and no need to create an account.*
- *The Zoom application can be used without registration.*
- *The application works on tablets, phones and PCs.*
- *Speakers must be connected to the session 10 minutes before the presentation time.*
- *Online presentations; Presentation time is 10 minutes. There is 5 minutes of question and answer time.*
- *All congress participants can connect live and listen to all sessions.*
- *During the session, your camera should be turned on at least %70 of session period*
- *Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.*

TECHNICAL INFORMATION

- *Make sure your computer has a microphone and is working.*
- *You should be able to use screen sharing feature in Zoom.*
- *Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.*
- *Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.*

INTERNATIONAL SCIENCE AND STRATEGY DEVELOPMENT ASSOCIATION
www.ubsder.org

INTERNATIONAL 2nd ADANA SCIENTIFIC RESEARCHES CONGRESS
ONLINE

13.04.2025	SESSION -1/HALL-1
ADANA	Local Time: 19:00-21:00

Zoom Meeting ID: 460 363 6838 **Zoom Passcode: 121314**

CHAIR: Assoc. Prof. Ergün KARA
CHAIR VICE: Asst.Prof. Dr. Meryem DEMİRTAŞ

Author(s)	Affiliation	Title
Lecturer Dr. Gönül GÜL & Assoc. Prof. Ergün KARA	Çankırı Karatekin Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Yönetim ve Organizasyon Bölümü İşletme Yönetimi Programı & Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü,	ÖRGÜTLERDE SİNİZMİN SEBEPLERİ VE SONUÇLARI & CAUSES AND CONSEQUENCES OF CYNICISM IN ORGANIZATIONS
Assoc. Prof. Ergün KARA & Lecturer Dr. Gönül GÜL	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü, & Çankırı Karatekin Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Yönetim ve Organizasyon Bölümü İşletme Yönetimi Programı	ÖRGÜTSEL TÜKENMIŞLIK ÜZERINE BIR LITERATÜR ÇALIŞMASI & A LITERATURE STUDY ON ORGANIZATIONAL BURNOUT
Lecturer Dr. Salim KÖKSAL & Prof. Dr. Mehmet CİHANGİR	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi	DEMOGROFİK FAKTÖRLER VE YATIRIM DAVRANIŞLARI & DEMOGRAPHIC FACTORS AND INVESTMENT BEHAVIOR
Selin ÇİFTÇİ & Assoc. Prof. Fatih ÇEMREK	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü & Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Fakültesi İstatistik Bölümü	BİST 100 ENDEKSİ İLE MAKRO EKONOMİK DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ NEDENSELLİK İLİŞKİSİNİN ARAŞTIRILMASI & INVESTIGATION OF THE CAUSALITY RELATIONSHIP BETWEEN BIST 100 INDEX AND MACROECONOMIC VARIABLES
Asst.Prof. Dr. Meryem DEMİRTAŞ	Şırnak Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi	TÜRKİYE'DE SOSYOEKONOMİK FAKTÖRLER VE BEBEK ÖLÜM HIZI İLİŞKİSİ: İBBS-1 PANEL VERİ ANALİZİ (2009-2023) & SOCIOECONOMIC FACTORS AND INFANT MORTALITY RATE RELATIONSHIP IN TURKEY: NUTS-1 PANEL DATA ANALYSIS (2009-2023)
Dr. Mehmet BABACAN	Bağımsız Araştırmacı	ORTADOĞU'DA SİYASİ İSTİKRARI ETKİLEYEN BİR UNSUR OLARAK "DEVLETLER-ARASI SINIR UYUŞMAZLIKLARI" VE ÇÖZÜM YOLLARI & "INTER-STATE BORDER DISPUTES" AS A FACTOR AFFECTING POLITICAL STABILITY IN THE MIDDLE EAST AND THEIR SOLUTIONS

INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCHES AND STRATEGY DEVELOPMENT CONGRESS
www.ubsder.org

ORTADOĞU'DA SİYASİ İSTİKRARI ETKİLEYEN BİR UNSUR OLARAK "DEVLETLER-ARASI SINIR UYUŞMAZLIKLARI" VE ÇÖZÜM YOLLARI

BORDER DISPUTES BETWEEN STATES AS A FACTOR AFFECTING POLITICAL STABILITY IN THE MIDDLE EAST AND SOLUTIONS

Dr. Mehmet BABACAN
Bağımsız Araştırmacı, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Ortadoğu Çalışmaları Bilim Dalı
ORCID NO: 0000-0003-1420-7726

ÖZET

Ortadoğu'da bölgesel istikrarı etkileyen, gergin ikili ve çok-taraflı ilişkilere sebebiyet veren kolonyal dönem mirası "yapay sınırlar", kimi zaman savaşlara, sıcak çatışmalara ve kuvvet kullanımına yol açarken kimi zaman da diplomatik ve kurumsal diğer mekanizmaları harekete geçirmiştir. Çalışma kapsamında geçmişten günümüze Ortadoğu bölgesindeki devletlerarası sınırların bölgesel ölçekte siyasal istikrarı etkileyen önemli bir unsur haline geldiği tahlil edilmiş ve bu hususa ilişkin çözüm yolları tartışılmıştır. Ayrıca bölgesel bir istikrarsızlık yaşanmasına sebebiyet veren sınır sorunlarına tarihsel ve pratik örnekler verilerek bahse konu anlaşmazlıkların/uyuşmazlıkların hangi mekanizmalarla ve nasıl çözümlendiği tahlil edilmiş, çalışma konusu somut vakalarla da desteklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Devlet sınırları, Diplomasi, Ortadoğu, Sınır uyuşmazlıkları, Sykes-Picot Antlaşması.

ABSTRACT

In the Middle East region "artifical borders" which are the legacy of the colonial period, which also affect regional stability and cause tense bilateral and multilateral relations, sometimes lead to wars, hot conflicts and use of force and sometimes to other diplomatic and institutional aspects triggered mechanisms. It has been analyzed that from past to present, the interstate borders in the Middle east region have become an important factor affecting political stability on a regional scale and solutions for this issue have been discussed. At the same time by giving historical and practical examples of border problems that cause regional instability, the subject of the study was also supported by concrete cases, reminding which mechanisms and how these disputes are resolved.

Key Words: State borders, Diplomacy, Middle East, Border disputes, Sykes-Picot Agreement.

GİRİŞ

Tarihsel perspektiften Ortadoğu bölgesine baktığımızda siyasal yönetimlerin kolonyal etkiden kurtularak özerk bir idare geliştirmelerinin zaman ve maharet isteyen zor bir süreçten geçtiğini görmekteyiz. Üstelik bağımsızlık sonrası dönemde dahi birçok bölge ülkesindeki egemen güçler kolonyal dönemin izlerini taşıyan bir siyaset felsefesi ile hareket etmişlerdir. İç sosyal

ve siyasal yapıya ilişkin bu alanın yanında özellikle bölge ölçeğinde, aynı kolonyal dönemi tecrübe etmiş ve ardından dine, mezhebe, kabileye ya da etnisiteye dayanan hükmetme anlayışıyla yönetime talip olmuş liderler/sistemler birbirleriyle siyasal ilişkilerini geliştirirken kolonyal rejimlerin mirası olan sorunlarla karşılaşmışlardır. Bunlar; siyasal, toplumsal, ekonomik ve sosyolojik alana ilişkin olurken *"ülke sınırları"* gibi doğrudan fiziksel coğrafyaya ve devlet güvenliğine ait gündemde ilk sırayı işgal eden ciddi problemlerle yüzleşmek ise kaçınılmaz olmuştur.

1916-Sykes Picot Antlaşmasının hayata geçirilmesi ile bölgesel ve küresel sistemi domine etmekte olan büyük güçler Britanya ve Fransa'nın imparatorluk çıkarları ekseninde şekillenen Ortadoğu'nun paylaşımı *"doğal olmayan", "keyfi"* ve *"yapay"* sınırları ortaya çıkarmış, deyim yerindeyse *"cetvelle çizilmiş devlet sınırlar"* realitesini doğurmuştur. Bunun da ötesinde Ürdün gibi tarihsel olarak Büyük Suriye'nin bir parçası olan, adı ve sınırları kolonyal güçler tarafından tayin edilen yeni devlet aygıtları da icat edilmiştir. Bölgesel ve uluslararası sistem şartlarının ve bunun yanında ülkelerdeki yönetimlerin ve yönetimsel ideolojilerin zamanla değişmesi, toplumsal, ekonomik ve siyasal diğer dinamiklerin de değişmesini doğurmuştur. Sonuç olarak ise Osmanlı Hilafetinin dağılmasıyla egemen güçlerin deyim *"keyfe-keder"* çizdiği suni sınırlar devletlerarasında sorunlar üreterek çeşitli sınır ihtilaflarının yaşanmasını gündeme getirmiştir.

Sınır sorunlarının ortaya çıkması daha doğrusu mevcut sınırların bir *"sorun"* oluşturduğu algısının doğması bölge ülkelerinin manda ve himaye rejimlerinden ya da diğer bir ifadeyle *"stajyer devlet"* aygıtlarından kurtularak kendi ulusal siyasal sistemlerini inşa etmeye başlamalarıyla neredeyse eşzamanlı olarak gerçekleşmiştir. Bu süreç bölgenin modern uluslararası sisteme eklemlenmesini de geciktirerek zorlaştırmıştır. Ortadoğu coğrafyasının post-Osmanlı süreçte ulusal ve özerk aktörlerden oluşan bölgesel bir alt-sistem olarak modern uluslararası sisteme entegresi zor ve sancılı karaktere sahip bir süreç içerisinde gerçekleşmiştir. Osmanlı Hilafetinin ardından bölgede hüküm süren mandater yönetim tarzları bu bölgedeki milletlerin kendi kaderini tayin hakkına kavuşmasını da zorlaştırarak geciktirmiştir. Sözgelimi bölgenin önde gelen ülkelerinden Mısır, 1914'te girdiği İngiliz protektorasından 1936 yılında kısmen kurutularak 1937'de Milletler Cemiyeti'ne üye olurken, ülkedeki İngiliz varlığı 1952'ye kadar devam etmiştir. Suudi Arabistan 1932 yılında bağımsızlığına kavuşurken Suriye ise Fransız mandasından ancak 1936'da kurtulmuştur.

Bölgedeki birçok devlet kolonyal etki ve denetimden ancak II. Dünya Savaşı sonunda kurtularak bağımsız hale gelebilmiştir. Bölgedeki birçok siyasal sistemin özerk bir aktör biçiminde uluslararası ve bölgesel sistemde kendini gösterebilmesi tıpkı Suriye'de olduğu gibi II. Dünya Savaşı sonrası dönemde mümkün olabilirken bölgesel ölçekte Irak, Ürdün, İsrail gibi yeni rejimlerin ve ülkelerin doğuşuna da tanıklık edilmiştir. Londra'nın Şerif Hüseyin'in oğullarını başa geçirerek oluşturduğu siyasal sistemlerden Irak diğer formları yanında sınırları bakımından da yapay bir devlet olurken aynı şekilde Ürdün Winston Churcill'in meşhur ifadesiyle *"bir salı günü öğleden sonra kurulmasına karar verilen"* bölgenin bir başka yapay devleti olmuştur. Irak, kolonyalist güçlerin hazırladığı ülke sınırları ekseninde ilerleyen yıllarda

İran'la sorun yaşamaya başlarken Ürdün yine kendisi gibi yapay olan ancak bölgenin kaderini tümden değiştiren *"ayrıksı"* bir siyasal sistem olarak beliren İsrail ile özellikle Arap-İsrail savaşları ekseninde önemli sınır tartışmalarının içinde kendini bulmuştur (Köprülü, 2022: 151).

Bununla birlikte bölgedeki majör aktörlerden Türkiye, Suudi Arabistan ve Mısır gibi ülkeler de tarihsel süreç içerisinde komşularıyla sınır problemleri yaşamıştır. Sözgelimi Türkiye açısından en akla gelen örnekle durumu somutlaştıracak olursak; Misak-ı Millî sınırları içerisinde yer alan Musul, Lozan Antlaşması (1923) ile kesin bir biçimde Irak'a bırakılırken sonraki süreçte bu iç siyasal zeminde sürekli tartışılan ve gündemde tutulan bir konu olmuştur. Keza "İskenderun Sancağı" olarak da anılan Hatay bölgesinin bölgedeki Fransız mandasının kalkmasının ardından önce bağımsız bir cumhuriyet olması ardından kendi meclisince aldığı bir kararla Türkiye'ye katılmayı tercih etmesi Türkiye-Suriye ilişkilerini uzun yıllar negatif bir biçimde etkilemiştir.

İç siyaseti uzun süre meşgul eden ve yoğun tartışmalara neden olan bu durum Türkiye gibi sınır problemleri yaşayan bölgenin diğer ülkelerindeki kamuoyunu ve toplumsal tabakaları da harekete geçirirken birçok siyasal yönetim diplomasiyle sınır uyuşmazlıklarının giderilmesine uğraşırken diğer bir kısım devletler grubu da kuvvet kullanma ve sıcak-çatışma yöntemini tercih etmişlerdir. Çalışmanın aşağıdaki kısımlarında tarihsel ve pratik örneklerle bu durum daha detaylı bir şekilde anlatılacak olup öncelikle kavramsal çerçevede *"sınır", "sınır uyuşmazlığı"* ve "*sınır güvenliği"* gibi ifadelerle sınır uyuşmazlıklarıyla ilgili hukuksal ve kurumsal düzenlemeler aktarılacaktır.

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde devletler-arasındaki sınır sorunlarının Ortadoğu'daki istikrarı ne derece etkilediğini analiz edebilmek için tercihe dilen araştırma metodu hakkında açıklamaya yapılacaktır. Öncelikle *"sistem"* veya *"üst sistem"* olarak adlandırabileceğimiz uluslararası sistemin coğrafî olarak bir *"alt-sistemi"* olan Ortadoğu bölgesinin ve bu bölgede yer alan devletlerin siyasi ve teknik sorunlarının ele alınmasından dolayı temel olarak *"tümdengelim/dedüksiyon"* araştırma metodunun benimsendiği belirtilebilir. Yine burada birden fazla devlet arasında siyasi ve diplomatik ilişkilerin bozulmasına ve anlaşmazlığa neden olan sınır sorunlarının analiz edilmeye çalışılmasından dolayı bu bilimsel analizin *"devlet(ler)"* düzeyinde bir analiz olacağı çıkarsanabilir. Bu durum ise uluslararası ilişkiler disiplininde var olan analiz düzeyi sorunsalı ile doğrudan ilgili olarak *"sistem düzeyi"* ve *"aktör düzeyi"* olarak genellikle ikiye ayrılan metodoloji kapsamında devlet aktörü/aktör düzeyinde bir inceleme olarak ortaya çıkmaktadır.

Diğer taraftan bulguların elde edilmesi amacıyla önce kavramsal çerçevenin daha sonra bölgedeki dinamiklerin anlaşılmasına hizmet etmesi bakımından ise tarihsel perspektifin ele alınacağını belirtebiliriz. Nihayetinde ise somut vaka analizleri ile devletler-arasındaki sınır sorunları irdelenerek bunların hangi çözüm mekanizmalarıyla ve nasıl aşıldığı anlatılmaya çalışılacaktır. Dahası alternatif ve olası çözüm yolları ile bu hususlaki tartışmalar da literatür

bağlamında aktarılmaya çalışılacaktır. Bulguların değerlendirilmesi ile çalışma noktalanacak ve sonuç kısmında genel bir değerlendirme yapma amacı benimsenecektir.

Kavramsal Çerçeve: *"Sınır", "Devlet Sınırı"* ve *"Sınır Uyuşmazlıkları"*

"Sınır" veya *"hudut"* kavramı İmparatorluklar çağından modern (ulus) devletin ortaya çıkışına ve oradan da günümüze kadar siyasal olarak örgütlenmiş egemen bir erki temsil eden aktörün veya siyasî varlığın *"güvenlik"* ihtiyacı temelinde tanımlanmış, korumak ve kollamak zorunda olunan coğrafî ve siyasi bir yapıyı ifade etmektedir. Keza devleti tarif ederken sıklıkla kullanılan kavramsal tanımlamalar *"sınırları belirlenmiş bir toprak parçası üzerinde yaşayan insanlar üzerinde teşkilatlanmış egemen bir siyasal varlık..."* şeklinde ilk elden ve öncelikle *"sınır"* kavramına vurgu yaparak başlamaktadır (Özkaya, 2020: 327). Türk devlet geleneğinde de devlet sınırı veya hudut vatan topraklarının savunma ve korunmasında temel ve içkin bir anlam ifade ettiğinden tarih boyunca üstün bir anlam atfedilerek ifade edilmiş hatta bugün bile çeşitli vesilelerle ifade edilen *"hudut namustur!"* ibaresi bu anlayışın söylem düzeyindeki en vurucu ve belirgin düzeyi olarak ortaya çıkmıştır (Yaşlı, 2023: 2645).

Siyasi ve hukuki boyutuyla "*sınır"*; insanların, sermayenin, malların ve bilginin kabul veya reddine imkân sağlayan bir yapıyı temsil etmektedir. Aynı zamanda sınır bir devletin kendisine tabi tüm bireyleri, malları ve metayı kısıtlayan ve devlet egemenliğinin başladığı ve bittiği fiziksel hattı belirleyen bir kavram olduğundan sosyal yaşam üzerinde büyük etkisi bulunmaktadır (Ekmekçioğlu, 2021: 137). Yine Türk Dil Kurumu'na (*TDK*) göre *"iki komşu devletin topraklarını birbirinden ayıran çizgi; hudut"* olarak tanımlanan sınır diğer birçok anlamının yanı sıra egemenlik sahibi bir devletin siyasal gücünü kullanabildiği coğrafî ve fizikî mekânın uçlarını ve dayandığı son noktaları ifade etmektedir (TDK, 2025). Yine sınır ile devlet sınırı kastedildiğinde iki farklı askeri veya siyasi aktörün/gücün birbiriyle mücadelesi sonucunda belirlenmiş mekânsal bir sınırlandırmanın adlandırmasıdır.

Devletler tarih boyunca diğer komşu devletlerle olan sınırlarının belirlenmesinde farklı yöntem ve uygulamaları tercih etmişler bu yüzden tarih içerisinde sınırların belirlenmesine yönelik değişik yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Örneğin; bazı devletler sıradağlar, nehirler, göller, ormanlar, bataklık alanlar ve çöller gibi *"doğal"* engelleri dikkate alarak sınırlarını belirlerken kimi zaman da insanlar tarafından belirlenen *"yapay sınırlar"* söz konusu olmuştur (Gümüşçü, 2010: 87). Kuşkusuz sınırların devletler tarafından belirlenmesinde birçok etken önemli rol oynamakta olup bunlardan en önemlileri; ekonomik, askerî, siyasî, ticarî ve etnik unsurlardır. Devletlerarasındaki sınırların saptanması ve bunun hukuki bir nitelik kazanması tarihsel süreç içerisinde genellikle siyasi konferanslarda uzun süren müzakereler ve diplomatik görüşmeler neticesinde olmaktadır. Yine devletlerarası görüşmelerin yanında halkın oyu (*plebisit*) yoluyla da sınır belirlenmektedir (Gümüşçü, 88). Sınırların belirlenmesi oldukça hassas bir konu olarak gündeme gelmekte ve bir tarafın talep ve beklentilerini doyurucu bir şekilde karşılamayan sınırlar gelecekte devletlerarası bir anlaşmazlığın ve hatta mücadelenin konusu olabilmektedir.

Bu bakımdan sınır anlaşmazlığı ise *"iki veya daha fazla ülke arasındaki sınır bölgelerinde bulunan coğrafi alanlar üzerinde anlaşmazlığın ortaya çıkması ve bunun sonucunda da ilgili tarafların karşılıklı iddialar sunmaları"* olarak tanımlanabilir (İbrahim, 2018: 3).

Tarihsel Perspektif

Tarihsel açıdan Ortadoğu bölgesindeki sınır sorunlarının ortaya çıkış ve gelişme dinamiklerine bakıldığında bunun İmparatorluklar çağından (Roma, Bizans, Osmanlı) bu yana birçok bakımdan güvenliği etkileyen önemli bir istikrar unsuru olduğu hatta çoğu kez önemli ve uzun savaşların yaşanmasının ardındaki nedenlerden biri olduğu görülmektedir.

İmparatorlukların yıkıldığı ve modern ulus-devletin ortaya çıkmaya başladığı 1648 tarihinden itibaren özellikle milliyetçilik akımının da etkisiyle devletlerin *"kendi kaderini tayin etme çabası"* ve *"egemenlik alanlarını belirleme güdüsü"* sınır anlaşmazlıklarının daha sık bir biçimde ortaya çıkmasına yol açmıştır (Ünüvar, 2022: 55). I. ve II. Dünya Savaşının ardından çok uluslu imparatorlukların yıkılması, birçok yeni devletin kurulması ve uluslararası sistemin giderek daha fazla aktörle tanışmaya başlaması kazanılan ve kaybedilen toprakların arttığı, din, kültür, etnik yapı, mezhep ve demografi temelinde yeni sınırların çizildiği bir devrin de habercisi olmuştur. Bu bağlamda özellikle komşu devletler arasında genellikle müzakere veya tarihsel ve doğal metotlar kullanılarak belirlenen sınırlar karşılıklı kabul edilen anlaşmalara ortaya çıkan bir mutabakatın neticesi olarak ortaya çıksa da bir süre sonra çeşitli nedenlerden dolayı sınır ihtilaflarının ortaya çıkması bu kez *"sınır anlaşmazlıklarının"* uluslararası toplumun gündemine getirmiştir (Ünüvar, 56).

Dünyanın değişik coğrafyalarında bağımsızlığını kazanan ülke sayısının artmasıyla doğru orantılı bir şekilde ilerleyen "sınır uyuşmazlıklarının" sayısı ve teknik olarak çeşitlerindeki artış bu konudaki hukukî düzenlemelerin gerçekleştirilmesini de bir mecburiyet olarak ortaya çıkarmıştır (iLearnCANA, 2025). 1986 yılında, Uluslararası Adalet Divanı (*UAD*) tarafından Burkina Faso ve Mali arasındaki sınır uyuşmazlığı davasında "*uti possidetis"* genel bir ilke olarak kabul edilmiş ve uyuşmazlığın çözümüne uygulanmıştır. Daha sonraki sınır uyuşmazlıklarına ilişkin davalarda Divan bu ilkeyi uygulamaya devam etmiş ve bu ilkenin hangi koşullarda uygulanabileceğine ilişkin detayları açıkça ortaya koymuştur. Kısaca "*uti possidetis"* ilkesi sömürge idaresi ve denetiminden kurutularak bağımsızlığını yeni kazanmış bir devletin sömürgeci/kolonyal devletin mevcut sınırlarının aynen devralması prensibidir (Çakır, 2022: 597).

Keza 1982 tarihli BM Deniz Hukuku Sözleşmesi de devletlerin egemenlik alanına ilişkin olarak karasuları üzerindeki hava sahası ve toprak altında kalan kısmı da kapsadığını ifade ederek bir bakıma devletin hava ve deniz sınırlarına ilişkin temel bir kural benimsemiş olmaktadır (Ünüvar, 56.) Özellikle 16. ve 17. yüzyıllarda devletlerin sınır sorunları da dahil aralarındaki birçok sorunu savaşa başvurarak çözme anlayışı 20. yüzyıldan itibaren büyük bir dönüşüme uğrayarak ihtilafların çatışma çözüm metotlarıyla ve barışçıl yollarla ortadan kaldırılması görüşü giderek yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu kapsamda arabuluculuk, diplomasi ve müzakere

yöntemleri yükselişe geçerken sınır uyuşmazlıklarının da tahkim yoluyla veya diğer yasal ve yargısal yollarla çözülmesi devletlerin daha sık başvurduğu yöntemler olarak yaygınlık kazanmıştır (Büyük, 2022: 445).

ARAŞTIRMA

Ortadoğu'da Siyasî İstikrar Unsuru Olarak *"Sınırlar"* ve Önemli Sınır Anlaşmazlıkları/Uyuşmazlıkları: Vaka Analizleri (*Case Studies*)

Ortadoğu coğrafyası geçmişten günümüze kadar sahip olduğu jeopolitik ve jeoekonomik önemden dolayı istikrarsızlık ve çatışmanın neredeyse hâkim bir görünüm arz ettiği bölgesel bir sistem olagelmiştir. Bu durum askeri, tarihsel, ekonomik ve siyasi arka planı olan çok-boyutlu bir analizi gündeme getirmekle beraber bölgedeki aktörlerin dış aktör müdahalelerine açık olması ve kolonyal dönem mirası ilişkilerin çeşitli alternatif yöntemlerle devam ettirilmesi anlayışı bölgedeki sorunların bu coğrafyada mevcut ve egemen sistemler eliyle çözülmesini sürekli engelleyerek geciktirmiştir (Balcı, 2018: 13).

Ortadoğu bölgesindeki siyasi istikrar; etnik ve dini/mezhepsel yapı, demokratikleşememe, silahlanma eğilimleri, dış aktör müdahaleleri, doğal kaynakların paylaşımı sorunu gibi birçok katmana dağılan teknik ve spesifik değişkenler tarafından tayin edilmektedir (Stivachtis, 2019: 28). Bu bağımsız değişkenlerden bir tanesi de bölgede geniş bir tarihsel ve siyasal analiz yapılmadan anlaşılamayacak olan *"sınır uyuşmazlıklarıdır."*

Bölgedeki sınır uyuşmazlıklarının temelinde Osmanlı hegemonyasının tasfiyesinin ardından 1. Dünya Savaşı'nın merkezde olduğu ve bu kırılma noktasının öncesi ve sonrasında yaşanan tarihsel gelişmelerin etkileri ile kolonyal erk ve denetimin kurulması yatmaktadır. Uluslararası sistemi domine eden İngiltere, Fransa gibi Avrupalı güçler ile Rusya arasında imzalanan *"1916-Sykes-Picot Antlaşması"* Osmanlı coğrafyasını adı geçen devletler arasında pay ederken Rusya'da 1917'de Ekim Devrimi'nin yaşanması anlaşmanın yeni duruma göre iki büyük güç tarafından revize edilmesini doğurmuştur. Nihayetinde 1918'de 1. Dünya Savaşı sona erdiğinde Fas'tan İran'a kadar olan topraklar Batılı güçlerin sömürgesi haline gelirken bu bölgedeki sınırlar da yerel dinamikler ekseninde değişen kolonyal güçlerin çıkar ve rekabetleri temelinde belirlenmiştir (Balcı, 2019: 590).

Bu kapsamda bölgenin toplumsal, kültürel özellikleri ile kimlik öğelerini dikkate almadan önemli revizyonlara girişen kolonyal aktörler Ortadoğu'da yeni devletler icat ederken gelecekte bölgeyi bir istikrarsızlık anaforuna sürükleyecek çatışmaların tohumlarını da ekmiştir. Örneğin; nüfusunun önemli bir kısmı Hristiyanlardan oluşan Lübnan'ı Suriye'den ayırarak bağımsız bir devlet haline getiren Fransa, bölgeden ancak 1936'da çekilmiştir. Yine İngiltere 1. Dünya Savaşı sonrasında Ortadoğu'da üç yeni devlet ortaya çıkarmıştır; Ürdün, Irak ve Suudi Arabistan (Balcı, 591-593).

Bölgenin haritasını ve jeopolitik dinamiklerini büyük ölçüde değiştiren 1. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan gelişmeler hakikaten de bu coğrafyada "cetvelle çizilmiş sınırlar" gerçeğini

doğurmuştur. Çok etnikli, çok mezhepli kısaca çok-kültürlü kadim Ortadoğu coğrafyası üzerindeki bu yabancı müdahaleler bölgenin hassas yapısı dikkate alınmadan oluşturulduğu için daha sonraki dönemlerde toplumsal ve kültürel yapıyla örtüşmeyen *"suni sınırları"* ve devletlerarası ilişkilerin kriz ve diplomatik sorunlarla boğuşan siyasi istikrarsızlık halini bölgeye miras bırakmıştır (Sakin ve Deveci, 2011: 286).

Aşağıda tarihsel süreçte bu duruma örnek oluşturan vaka çalışmaları/analizleri ile konunun pekiştirilmesine çalışılacaktır;

Örnek Olay-1: Bölgedeki sınır uyuşmazlıklarının en bariz örneğini bölgesel sistemde yer alan tüm devletler 1990'da Irak'taki Saddam rejiminin Kuveyt'e saldırması örneğinde deneyimlemiştir. Esasen İngiltere tarafından *"yapay bir devlet"* biçiminde ortaya çıkarılan Kuveyt, Irak topraklarından kopartılarak Basra Körfezi'nin hemen ağzına yerleştirilen ve tıpkı bir *"tıpa"* veya *"tıkaç"* vazifesi gören bir devlet görünümündedir. Keza bu tarihsel argümanlardan hareket ederek kendisine ait olan petrol kaynaklarının çalındığını iddia eden Saddam'ın Kuveyt'i işgal ettikten sonra bölgenin 19. ili olduğunu açıklaması rastlantı değildir. Kuveyt'in işgali Saddam Hüseyin'in bölgedeki revizyonist ve saldırgan politikalarıyla açıklanmak istense de belirtildiği gibi sorunun tarihsel temelleri de bulunmaktadır. Irak'ın bir parçası olan ve ondan koparılarak devletleştirilen Kuveyt, tıpkı Lübnan ve Ürdün gibi *"yapay bir devlet"* olarak ortaya çıkmıştır. Kuveyt ile ilgili sorun 1932 ve 1961'de de gündeme gelmiş, hatta 1961'de Irak burayı ilhak ettiğini açıklamıştır. Ancak daha sonra diplomatik baskılar çerçevesinde bu ilhaktan vazgeçilmiştir. 1988'de İran-Irak savaşının sona ermesi akabinde Saddam rejimi, Kuveyt'in kendisine ait petrolü çaldığını, üretimi yüksek tutarak Irak'ın zarar etmesine sebep olduğunu iddia etmiştir. İki ülke arasındaki diplomatik görüşmelerde Irak Hükümeti 50-80 milyar $ civarındaki borcun silinmesini talep etmiş ancak Kuveyt yönetimi bunu kabul etmeyince Irak tarafından işgal edilmiştir (Uzgel, 2005: 255).

Örnek Olay-2: Türkiye ile Suriye arasındaki *"Hatay Sorunu"* uzun yıllar bu iki ülkenin kamuoylarını meşgul etmiş, Hatay'ın Fransa mandasının bölgeden kalkmasının ardından 1939'da anavatana katılmasına rağmen Suriye bu gerçeği bir türlü kabullenememiş ve kimi zaman çeşitli vesilelerle yayınlanan haritalarda Hatay'ı kendi sınırları içerisinde göstermeye devam etmiştir. Herhangi bir sıcak savaş veya çatışmaya yol açmayan bu durum ne var ki uzun süre iki ülke arasındaki ilişkilerin soğuk ve gergin bir atmosferde cereyan etmesine yol açmıştır (Sancak, 2019: 45).

Örnek Olay-3: İran ile Irak yaklaşık 1000 mil (1.599 km.) uzunluğunda bir sınırı paylaşmaktadır ve Huzistan ila Basra başta olmak üzere sınıra *"bitişik bölgeler"* uzun yıllar iki ülke arasında toprak anlaşmazlıklarının konusu olmuştur. Ayrıca Dicle ve Fırat'ın birleştiği *"Şat'tül Arap"* Nehrinin sınırlarının nasıl işaretleneceği sorunu İran-Irak Savaşı öncesinde iki ülke arasındaki gerginliği iyiden iyiye körüklemiş ve savaşın belli başlı nedenlerinden biri olmuştur. 1975'te imzalanan Cezayir Anlaşması sınır anlaşmazlıklarını çözmeye odaklanmış

olsa da İran ile Irak arasındaki sınır problemleri 1980 ve sonrasında iki ülke arasındaki siyasi ve diplomatik ilişkileri etkilemeye devam etmiştir (Seloom, 2024).

Örnek Olay-4: Esasen bir bütün olarak Ortadoğu'daki istikrarı ve güvenlik politikalarını etkileyen ana unsur 1948'den itibaren Arap-İsrail Savaşları olmuştur. Çeşitli parametreleri, tarihsel, siyasal ve hukuksal boyutlardan uzun bir arka planı bulunan bu güvenlik problemleri uzun yıllar bölgedeki devletlerin hatta küresel aktörlerin dış ve güvenlik siyasetini etkileyip değiştirmiştir (Ataş, 2024: 37). İsrail-Filistin çatışması aynı zamanda bir sınır uyuşmazlığı üzerine dayanmaktadır ve bu konudaki ana argüman; İsrail'in kuruluşundan itibaren (1948) revizyonist bir politika takip ederek özellikle 1967 Altı-Gün Savaşı sonrasında Doğu Kudüs, Batı Şeria ve Golan Tepelerini işgal etmesinden kaynaklanmaktadır.

1967 Savaşıyla işgal ettiği Kudüs'ü 1980'de İsrail Parlamentosu'nun (*Knesset*) aldığı bir kararla ilhak ettiğini açıklayan İsrail, kutsal şehir üzerinde hukuka aykırı olarak egemenlik iddia etmektedir. Dahası Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) bu hukuk-dışı kararı ve uygulamayı adeta onaylarcasına 2018 yılında büyükelçiliğini Tel Aviv'den Kudüs'e taşıması başta Müslüman dünyası olmak üzere uluslararası toplumun büyük tepkisini çekmiştir (Aral, 2020: 99).

İsrail ordusu (*IDF*) ile Filistin direnişi aktörleri (*Hamas, Hizbullah, Filistin İslâmî Cihadı* vb.) arasındaki yıllardan beri süregelen savaş ve çatışmaların ana nedenlerinden biri de İsrail'in yasa-dışı işgal girişimleridir. İsrail bu işgal politikasını sürdürerek her geçen gün batı Şeria bölgesinde yasa-dışı yerleşimler açmaktadır. Bu konudaki yargısal kararlara ve BM kararlarına rağmen adeta kural tanımaz bir tavır ve pervasız bir tutumla Filistin özerk Yönetimi sınırlarını ihlâl eden Tel Aviv Hükümeti 2023 sonrasında bu kez abluka altındaki Gazze Şeridine saldırarak Hamas idaresindeki bölgeyi işgale girişmiştir (WSJ, 2025).

Bölgede gerçekleştirdiği soykırım ve katliam politikasını her defasında mevcut ateşkesleri tek-taraflı bozarak sürdüren İsrail, başta 242 ve 338 sayılı BMGK kararların uygun bir biçimde işgal ettiği topraklardan çekilmesi, sınır ihlâllerine son vermesi, yasa-dışı işgal ve yerleşimci politikasına son vermesi çağrılarına deyim yerindeyse adeta *"kulak tıkayarak"* bölgedeki terör eylemlerine devam etmektedir. Uluslararası toplumun büyük çoğunluğu tarafından dile getirilen 1967 sınırları temelinde başkenti Kudüs olan bağımsız bir Filistin devleti kurulması ve *"iki devletli çözüm"* önerilerine de yanaşmayan İsrail yönetimi, bölgedeki istikrarsız ve çözümsüz yapının çeşitli bahanelerle devam etmesine odaklanmaktadır (Arı, 2007: 30).

Sınır Uyuşmazlıklarının Çözüm Mekanizmaları

Uluslararası hukuk bilimi açısından genel olarak bakıldığında sınır uyuşmazlıklarının çözümü hususunda birkaç yöntem öne çıkmakla beraber esasen sınır problemi yaşayan komşu devletler yargısal veya diğer yasal/hukukî yollara başvurmadan kendi aralarında *"müzakere",*

"diplomasi" ve *"istişare (görüşmeler)"* yoluyla da çeşitli teknik usulleri kullanarak aralarındaki sınır ihtilaflarını halledebilmektedirler.

Ancak çoğu kez bu sürecin başarıya ulaşmaması veya işletilememesi nedeniyle sınır ihtilafları uluslararası hukukun konusunu oluşturmaktadır. Devletler kendi aralarında, sınır uyuşmazlıkları da dahil olmak üzere, ihtilaflı olan konuları uluslararası hukuk dairesine taşımak istediklerinde BM Anlaşmasının 33. Maddesi gereği öncelikle barışçıl çözüm yolları devreye girmektedir. BM Güvenlik Konseyi öncelikle sorunları barışçıl yöntemlerle çözmeyi devletlere teklif etmekte ve bu aşamada barışçıl çözüm mekanizmaları söz konusu devletlerin önüne gelmektedir. Bu mekanizmalar; "*görüşme", "dostça girişim", "arabuluculuk", "uzlaştırma", "araştırma"* ve *"soruşturma"* olarak sıralanmaktadır (Akince, 2021: 102).

Barışçıl çözüm mekanizmaları dışında yine uluslararası hukuk dairesi çerçevesinde sınır uyuşmazlıklarının halli için yargısal mekanizmalara da başvuru yapılabilmektedir. Bu kapsamda uluslararası hakemlik ve uluslararası mahkemeler öne çıkmaktadır. Uluslararası hakemlik veya *"tahkim"* mekanizması tarafların anlaşarak belirleyecekleri kişiler veya kurumlar tarafından anlaşmazlığın çözümlenmesi esasına dayanmaktadır (Reçber, 2018: 457). Keza taraflar uluslararası bir yargı organı olan *"Uluslararası Adalet Divanı"*na başvurarak uyuşmazlığın çözülmesini talep edebilecekleri gibi uyuşmazlığı BM Güvenlik Konseyi'ne de sunabilmektedir. Ayrıca üye olunan uluslararası örgüt ve kuruluşlar bünyesindeki yargısal organlara başvurma hakkına sahip olmaktadır. Örneğin; *"Avrupa Birliği (AB)"* üyelerine yönelik olarak *"Avrupa Birliği Adalet Divanı"* yargılama yetkisine sahiptir (Akince, 104).

Tarihsel olarak Libya ile Çad arasında *"Aozu Şeridi"* üzerinden ortaya çıkan ve 1990'da Uluslararası Adalet Divanı'na intikal eden sınır ihtilafı (Kalay, 2018: 77) yanında Irak'ın *Musul* üzerinden Türkiye, *Huzistan* üzerinden İran ve petrol bölgeleri üzerinden Kuveyt ile yaşadığı sınır uyuşmazlıkları da Uluslararası Adalet Divanı ve BM Güvenlik Konseyi'ne taşınan önemli ihtilaflar olarak Ortadoğu bölgesi özelinde örnek olarak verilebilecek önemli hukuksal süreçlerdir (Habeeb, 2020).

BULGULAR VE SONUÇ

"Sınır" kavramı devletlerin egemenlik haklarını kullanabildikleri fiziksel ve coğrafî mekânın kapsamını belirlemesi ve siyasal erkin limitlerini temsil etmesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Sınır aynı zamanda bir devletin ulusal güvenlik alanına yönelik içkin bir anlam ifade ettiğinden tarih boyunca *"sınır güvenliği"* iç ve dış siyasette öne çıkarılan bir husus olmuştur. Devletlerin egemenlik hakkı ile doğrudan ilgili olmasının yanında ekonomik, ticari, askeri ve savunma boyutları da bulunan *"ülke/devlet sınırları"* siyasî bağımsızlığın sembolü sayılmıştır.

İlk medeniyetlerin ortaya çıkışından imparatorluklar çağına oradan da modern ulus-devletlerin doğuşuna kadar (1648) genellikle iki siyasal gücün karşı karşıya gelip mücadele ettiği bir savaş sonrasında veya fetihler yoluyla belirlenen sınırlar daha sonra dağ sıraları, nehirler, göller, bataklıklar, çöller gibi doğal sınırlandırma yöntemlerine göre tespit edilmiştir. Sanayi devrimi

sonrasında sömürgecilik yarışının hız kazanması, devrimler, askerî harekâtlar ve nihayet 1. ve 2. Dünya Savaşlarının vuku bulmasının ardından toplumsal hareketler ve doğrudan dış müdahaleler yoluyla *"yapay sınırlar"* oluşturulmaya başlanmıştır. Ancak özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında Ortadoğu ve Afrika coğrafyalarında bağımsızlığını kazanan ülkelerin sayısındaki artış, milliyetçilik hareketlerinin doğurduğu demografik hareketler ve ulus-devletlerin çoğalması bir süre sonra kolonyal ve hegemon aktörler tarafından oluşturulan yapay sınırların önemli ihtilaflara yol açmasıyla sonuçlanmıştır.

Bu bakımdan Ortadoğu coğrafyası da tecrübe ettiği kolonyal dönem mirası nedeniyle birçok istikrarsızlıklara sahne olmuş bunlardan biri de sınır uyuşmazlıkları olarak ön olana çıkmıştır. Nitekim 1. Dünya Savaşı sonrasında *"Sykes-Picot Antlaşması (1916)"* ve *"San Remo Konferansı (1920)"* gibi düzenlemeler çerçevesinde sınırları yapay bir biçimde oluşturulan Ortadoğu devletleri bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından bölgenin toplumsal, coğrafi, kültürel ve ekonomik özellikleri dikkate alınmadan çizilen sınırlar üzerinden sürekli güvenlik krizleri yaşamıştır. Bölgenin gerçeklerine uymayan suni devlet sınırları devletlerarası ilişkilerin uzun yıllar sınır sorunlarından kaynaklanan güvenlik sorunları gölgesinde yürütülmesine neden olurken kimi zaman bölgesel çatışmalara da yol açmıştır. Bu yüzden Bölgede ortaya çıkan birçok toplumsal, kültürel, etnik ve mezhepsel çatışma kolonyal dönem mirası olan yapay sınırların bir yansıması olarak ortaya çıkmıştır. Sınır uyuşmazlıkları temelinde yoğun bir güven krizi ve kötü komşuluk ilişkileri yaşayan *"Türkiye-Suriye", "İran-Irak", "Irak-Kuveyt"* ve *"İsrail-Filistin"* gibi devletler/yönetimler ikili ilişkilerini ve bölgesel güvenlik politikalarını sürekli tedirgin, çatışmacı ve riskli bir stratejik kültür atmosferinde dizayn etmek zorunda kalmışlardır.

Dünyanın diğer coğrafyalarında olduğu gibi Ortadoğu bölgesindeki bahse konu ülkeler mevcut sınır uyuşmazlıklarının üstesinden gelebilmek için kimi zaman doğrudan görüşme ve müzakere etme yolunu seçmiş ancak çoğu kez uluslararası hukuk mekanizmalarına başvurmuş ve birçok kez de sınır sorunları yüzünden çatışma ve askeri yöntemlere varan müdahaleci yaklaşımları da benimsemişlerdir. Saddam rejiminin 1990'da Kuveyt'i işgal etmesi diğer anlaşmazlıklar yanında önemli sınır ihtilafları nedeniyle İran ve Irak'ın 1980'de savaşa tutuşması bu bağlamda örnek olarak verilebilecek ve bölgesel ölçekte önemli etkiler doğuran savaşa varan sınır uyuşmazlıkları olmuştur.

Ancak küreselleşmenin ve dijitalleşmenin büyük bir hız kazandığı, *"yapay zekâ (AI)"* destekli güvenlik uygulamalarının ve sınır güvenliği uygulamalarının arttığı, hibrit savaş metotlarının yaygınlaştığı günümüzde çatışmacı ve müdahaleci bir askeri yaklaşımı önceleyen perspektifler yerini diplomasi ve siyasi görüşmeleri öne çıkaran daha rasyonel ve maliyetsiz yöntemlere bırakmaktadır. Bu durum diplomasinin değişen doğası (*"dijital diplomasi", "kamu diplomasisi"* vb.) yanında uluslararası sistemin de giderek dönüşmeye başlaması ve küreselleşmenin yanında bölgeselleşme eğilimlerinin de hız kazanarak devletlerarası ilişkilerin "*win-win/kazan-kazan*" mantığıyla yeniden yorumlanması gibi paradigmalarla yakından ilişkili olarak ortaya çıkmıştır.

KAYNAKLAR

Akince, B. (2021) "Uluslararası Hukukta Çözüm Mekanizmaları ve Uluslararası Hukukta Uygunluğun Sağlanması Mekanizmaları: Karşılaştırmalı Bir Analiz", *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 10(1), 99-114.

Aral, B. (2020) "Kudüs'ün Uluslararası Yasal Statüsü Üzerine Bir Analiz", *Kudüs: Tarih, Din, Siyaset*, (ed.) Abd Al-Fattah El-Awaisi, Muhittin Ataman, İstanbul: SETA Yayınları.

Arı, T. (2007) "Filistin'de Kalıcı Barış Mümkün mü?", *Akademik Ortadoğu,* 2 (1), 11-34.

Ataş, A. (2024) ""Tarihsel Perspektiften Filistin-İsrail Meselesi: Çözül(e)meyen Bir Sorun", *TYB Akademi,* Filistin Özel Sayısı, Yıl: 14, (Mayıs), 34-58.

Balcı, A. (2018) *Ortadoğu ve Postkolonyalizm,* İstanbul: Pınar Yayınları.

Balcı, A. (2019) "Sömürgecilik", *Ortadoğu: Aktörler, Unsurlar, Sistemler,* (ed.) Mehmet Şahin, İstanbul: Kopernik Yayınları.

Büyük, M. B. (2022) "Modern Uluslararası Tahkimin Gelişiminde Jay Andlaşması'nın Yeri", *TAAD*, Yıl: 13, Sayı: 50, (Nisan), 443-472.

Çakır, T. (2022) "Uti Possidetis (Mevcut Sınırların Korunması) İlkesi Üzerine Bir Değerlendirme, *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* Cilt: 12, Sayı: 2, (Aralık), 595-623.

Sakin, S., Deveci C. (2011) "Ortadoğu Kavramı ve Sınırları Üzerine Bir Değerlendirme", *History Studies,* ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı, 281-293.

Ekmekçioğlu, A. (2021) "Sınırların Kavramsal Çerçevesinin İncelenmesi ve Sınıflandırılması", *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 52, 135-168.

Gümüşçü, O. (2010) "Siyasi Coğrafya Açısından Sınırlar ve Tarihi Süreç İçinde Türkiye'de Sınır Kavramı", *Bilig,* 52, 79-104.

Habeeb, L. S. (2020) *Irak Örneğinde Uluslararası Sınır Anlaşmazlıkları,* Yayımlanmış Doktora Tezi, T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Konya.

İbrahim, İ. H. M. (2018) *Uluslararası Adalet Divanının Sınır Anlaşmazlıklarının Çözümündeki Rolü,* Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Isparta.

İLearnCANA (2025) *Inter-State Border Disputes,* 31.12.2021 https://www.ilearncana.com/details/Inter-State-Border-Disputes/2814 (Erişim: 25.05.2025)

Kalay, E. (2018) *Uluslararası Sınır Uyuşmazlıkları: Kıta Afrikası Örneklemleri,* Yayımlanmış Doktora Tezi, T.C. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Edirne.

Köprülü, N. (2022) Ortadoğu'da İstikrar ve Değişim Arasında Bir Denge Arayışı: Ürdün Haşimi Krallığı Örneği", *Ortadoğu ve Dış Politika: Arap Ülkeleri ve İsrail,* (ed.) Meliha Benli Altunışık, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 149-180.

Özkaya, Ö. (2020) "Devlet Olgusu Üzerine Bir Değerlendirme", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi,* Yıl: 8, Sayı: 16, (Aralık), 317-352.

Reçber, K. (2018) *Uluslararası Hukuk,* 3. Basım, Bursa: Dora Yayınları.

Sancak, K. (2019) "Türkiye-Suriye İlişkilerinde 'Hatay Meselesi' ve Hatay'ın Jeopolitik Önemi", *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 74, 35-45.

Seloom, M. (2024) "From Rivals to Allies: Iran's Evolving Role in Iraq's Geopolitics", *Middle East Council On Global Affairs,* 19.04.2024 https://mecouncil.org/publication_chapters/from-rivals-to-allies-irans-evolving-role-in-iraqs-geopolitics/ (Erişim: 14.05.2024)

Stivachtis, Y. A. (2019) "Political In(Security) in the Middle East", *Regional Security in the Middle East: Sectors, Variables and Issues,* (ed.), Bettine Koch, Yannis A. Stivachtis, Bristol: E-International Relations Publishing, 2019.

Türk Dil Kurumu (TDK) (2025) *Sınır,* https://sozluk.gov.tr/ (Erişim: 25.05.2025)

Uzgel, İ. (2005) "Hegemon Güç", *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 1: 1919-1980,* (ed.), Baskın Oran, İstanbul: İletişim Yayınları, 31.

Ünüvar, A. (2022) "20. Yüzyılda Sınır Olgusu ve Sınır Anlaşmazlıkları", *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,* 4 (1), 54-67.

WSJ (2025) Israel *Is Heading for a Full Occupation of Gaza—and All the Risks It Entails,* 06.05.2025 https://www.wsj.com/world/middle-east/israel-is-heading-for-a-full-occupation-of-gazaand-all-the-risks-it-entails-58516d60 (Erişim: 25.05.2025)

Yaşlı, F. (2023) "Hudut Namustur: Seküler-Popülist Milliyetçiliğin İzinde", *Fiscaoeconomia,* 7(3), 2636-2671. Doi: 10.25295/fsecon.1322158